

Отже, у процесі навчальної діяльності формуються якості особистості, на які саме і спрямований навчально-виховний процес у початковій школі: пізнавальні – уміння розуміти навколишній світ, з'ясувати взаємозв'язок явищ і процесів, формувати власне розуміння чи нерозуміння питання; творчі – критичність, прогностичність, фантазія, наявність власної думки; світоглядні, що визначають емоційні установки учня, його здатність до самопізнання; методологічні – здатність усвідомлювати мету навчальної діяльності й уміння її пояснити, здатність до рефлексивного мислення, самоаналізу і самооцінювання; комунікативні – пов'язані з необхідністю взаємодіяти з іншими учнями і викладачем, уміння віднаходити, перетворювати і передавати інформацію тощо. Для того, щоб сформувати у учнів зазначені якості, учитель має вдало керувати учнівським колективом, чітко планувати їхню роботу, стимулювати діяльність, здійснювати оперативний, оптимальний контроль за перебігом і темпом роботи школярів.

Використана література:

1. *Амонашвили Ш. А.* Воспитательная и образовательная функции оценок и учения школьников. – М.: Просвещение, 1984.
2. Вопросы общей детской психологии / под ред. Б. Г. Ананьева. – М., 1954.
3. *Выготский Л. С.* Проблемы обучения и умственного развития // Избранные исследования. – М., 1956.
4. *Леонтьев А. Н., Лурия А. Р., Смирнов А. А.* О диагностических методах психологического исследования школьников // Советская педагогика. – 1968. – № 7.
5. МО і науки України. Особливості оцінювання в першому і другому класах // Початкова школа. – 2001. – № 10. – С. 15-22.

А н н о т а ц и я

В статье рассмотрены педагогические аспекты формирования готовности будущих учителей начальных классов к оценочной деятельности. Определены особенности оценивания знаний младших школьников.

Ключевые слова: контроль, оценка, рефлексия, валидность, педагогическая деятельность, личностно ориентированный подход.

A n n o t a t i o n

In article pedagogical aspects of formation of readiness of the future teachers of initial classes to estimated activity are considered. Features of estimation of knowledge of younger schoolboys are defined.

Keywords: the Control, an estimation, a reflexion, валидность, pedagogical activity, личностно the focused approach.

Нестеренко Т. С.

Приватний вищий навчальний заклад

“Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія”

м. Кіровоград

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуті педагогічні аспекти формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до оціночної діяльності. Визначено особливості оцінювання знань молодших школярів.

Ключові слова: контроль, оцінка, рефлексія, валидність, педагогічна діяльність, особистісно орієнтований підхід.

В умовах розбудови української державності надзвичайно актуальною для педагогічної теорії і практики є проблема формування соціальної компетентності у молодших школярів, що зумовлено пошуком оптимальних шляхів підготовки їх до самостійного життя. Сучасні вчені звертаються до цієї проблеми тому, що в умовах демократичного суспільства до соціально-культурних процесів, економічного життя, системи людських взаємин можуть залучатися діти, починаючи з дошкільного та молодшого шкільного віку.

В сучасних наукових працях досліджувались різні аспекти проблеми соціальної компетентності, зокрема: соціально-психологічна компетентність (Л. Лепіхова); соціальна компетентність (І. Єрмаков, В. Масленнікова, Л. Сохань, І. Ящук та ін.); соціальна компетентність дошкільників та молодших школярів (М. Гончарова-Горянська, О. Кононко та ін.) та дотичні до неї проблеми: соціальна зрілість (О. Михайлов, В. Радул); професійна та комунікативна компетентності (І. Бех, С. Демченко, М. Елькін, С. Козак, А. Онкович та ін.);

Водночас, окремі питання залишилися недостатньо дослідженими або недослідженими взагалі. Цим пояснюється важливість і актуальність теоретичних досліджень та аналізу практики формування у дітей молодшого шкільного віку соціальної компетентності.

Метою статті є вивчення проблеми соціальної компетентності та можливостей її формування у школярів на сучасному етапі розвитку шкільної освіти.

В основу терміну “компетентність” покладено вихідну основу “*compete*”, що означає “знати”, “досягати”, “вміти”, “відповідати”. Ці поняття, на думку Бахтєєвої С., виражають сутність соціальної компетентності у загальному вигляді:

– “знати” – знання, необхідні для здійснення соціальних технологій; цінності, які скеровують використання знань та вмінь;

– “вміти” – означає не лише способи реалізації знань, а й вміння особистості вільного та свідомого самовизначення як у внутрішньому духовному досвіді, так і у зовнішній соціальній дійсності;

– “досягати” – вміння здійснювати поставлені цілі в рамках закону, моралі, культури;

– “відповідати” – діяльність та поведінка особистості відповідають вимогам, які висувають до особистості держава, соціум, родина, фах тощо. Така відповідальність проявляється у вмінні особистості здійснювати свої обов’язки, права, повноваження на відповідному соціальному та культурному рівнях [1; 18].

В роботах Т. Поніманської соціальна компетентність дитини трактується як відкритість до світу людей, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати людей і робити добрі вчинки [10].

За твердженням Н. Гавриш, соціальна компетентність є інтегральною якістю особистості, що складається з комплексу емоційних мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [4].

На думку ряду українських дослідників соціальна компетентність передбачає такі здатності:

– аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства, визначаючи в них власне місце, та проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, індивідуумів, відповідно до соціальних норм і правил, наявних в українському суспільстві, та інших чинників;

– продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними

взаєминами з іншими;

– застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання;

– спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти і стратегії індивідуальних та колективних дій;

– визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміння емоційно налаштуватися на спілкування з іншим.[7;89]

На основі аналізу праць зарубіжних авторів в науковій літературі визначено три підходи щодо визначення змісту соціальної компетентності:

1) на основі конкретних соціальних навичок (певні стратегії, що використовує особистість для ефективної взаємодії з соціумом);

2) на основі параметрів виміру соціальної компетентності (ситуативні прояви рівня соціальної компетентності);

3) на основі якості поведінки соціально компетентної особистості (сукупність певних якостей особистості, особливості її характеру та поведінки [3, с. 72].

Наукова категорія “соціальна компетентність” розглядається окремими авторами як набута здатність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем, тобто в процесі соціалізації. А цей процес у дошкільному та молодшому шкільному віці відбувається у двох формах:

1) організоване соціальне навчання, яке надають вчителі, вихователі та батьки і, певною мірою, все інше вузьке соціальне середовище дитини;

2) стихійна практика соціальних взаємодій як спонтанний і активний розвиток особистості [8, с. 89].

В ряді наукових досліджень соціальна компетентність розглядається у взаємозв'язку з іншими видами компетентностей. Так, дослідниця Зільберман С. вбачає безпосередній зв'язок між моральною та соціальною компетентністю. Становлення моральної компетентності відбувається на базі морального розвитку [5, с. 25]. Формування соціальної компетентності, на її думку, неможливе без засвоєння моральних підвалин, етичних норм, ціннісних орієнтацій. Моральний розвиток особистості включає три складові: моральні знання, моральні почуття, моральну регуляцію поведінки. Моральна компетентність поєднує в собі моральну обізнаність, можливість самовизначення в спектрі моральних цінностей та здатність морально діяти в різних життєвих ситуаціях [так само, с. 32-33].

Близькою за змістом до моральної та соціальної є громадянська компетентність, формування якої також неможливе без засвоєння моральних норм і формування відповідних якостей. На думку професора Савченко О., такими якостями для молодших школярів повинні бути: відповідальність, самосвідомість, уміння переборювати труднощі, додержання своєї обіцянки, доведення справи до кінця, необхідність дотримуватись дисципліни у певних ситуаціях, виявлення витримки, терплячисть та самоаналіз своєї поведінки [11, с. 131-132].

З досліджень Хуторського А. можна зробити висновок, що між соціальною і загальнокультурною компетентністю існує тісний взаємозв'язок, ці компетентності доповнюють одна одну. Науковець вказує на соціокультурні компетенції, зміст яких полягає в: оволодінні знаннями і досвідом виконання типових соціальних ролей; вмінні діяти в щоденних ситуаціях сімейно-побутової сфери; визначенні свого місця і ролі в оточуючому світі, сім'ї, колективі, державі; володінні культурними нормами і традиціями, прожитими у власній діяльності; володінні ефективними способами організації вільного часу; наявності уявлення про системи соціальних норм та цінностей в рідній та інших країнах, усвідомленого досвіду життя в багатокультурному, багатонаціональному суспільстві; володінні етикою

трудовах та громадянських взаємовідносин; діях у сфері трудових відносин у відповідності з особистою та суспільною користю; володінні елементами художньо-творчих компетенцій читача, слухача, виконавця, глядача, юного художника, письменника, актора тощо [12, с. 60].

Отже, соціальна, загальнокультурна і громадянська компетентності взаємопов'язані і вивчення однієї з них не можливе без розглядання інших.

Розкриваючи сутність інтерактивного навчання професор О. І. Пометун зазначає, що вона полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки завдяки постійній, активній взаємодії всіх учнів: це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де й учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання і розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу [6]. Тобто, інтерактивне навчання суттєво впливає на свідомість й почуття особистості з метою виховання свідомого, компетентного і відповідального громадянина, який є вільною, високоморальною, соціально та політично активною особистістю, повноправним членом громадянського суспільства; на формування в учнів громадянських поглядів, почуттів й переконань, належної поведінки, єдності слова і діла. Таким чином вищезазначене підтверджує значний вплив інерактивного навчання на формування соціальної компетентності в учнів.

Окремі дослідники співставляють поняття “соціальна компетентність” та “професійна компетентність”.

Професійна компетентність визначає ступінь знань фахівця у своїй професійній діяльності, яка може бути обмежена рядом спеціальних питань, тому категорії “соціальна компетентність” та “професійна компетентність”, як, до речі, і категорії “професіоналізація” та “професіонал” не синонімічні, бо особистість може бути професіоналом, але не бути компетентною в даному питанні, або, навпаки, особистість не є професіоналом, але є компетентною в даному питанні або ситуації; будучи компетентним професіоналом, особистість може бути некомпетентною в певних життєвих ситуаціях тощо.

Так, науковці Малая О. Г., Гарашкіна Н. стверджують, що становлення соціальної компетентності особистості неможливе поза сферою формуванням її як фахівця-професіонала, де основою розвитку соціальної компетентності є теорія і практика безперервної освіти чим, фактично, ставлять формування соціальної компетентності в залежність від формування професійної компетентності і розглядають соціальну компетентність як елемент останньої [9, с. 15; 2, с. 82].

Поки що не існує єдиної усталеної думки щодо поняття “соціальна компетентність”, автори по-різному тлумачать її зміст та структуру; не існує чіткого розмежування семантично близьких та синонімічних категорій. Причому, навіть на природу соціальної компетентності немає усталеного погляду, серед дослідників існують певні протиріччя: одні вважають, що компетентність має фізіологічне походження і на її становлення впливає генетичний фактор (Скайє К., Гиндина О.), інші – що компетентність має соціальний характер та формується під впливом соціуму (Бодальов А. А., Лепіхова Л., Белоцерковець Н. тощо).

Висновок. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що: соціальна компетентність – це інтегрована здатність особистості, тобто інтегрує в собі інші види компетентностей. Соціальна, громадянська і загальнокультурна компетентності тісно взаємопов'язані і, доповнюючи одна одну, забезпечують різнобічне становлення особистості.

Поняття “соціальна компетентність” та “соціальна зрілість” є синонімічними. Поняття “соціальна компетентність” є більшим, а професійна – складником соціальної компетентності.

В статті розглянуто сучасні наукові погляди на сутність соціальної компетентності школярів та її зв'язку з іншими видами компетентностей. Подальші наукові пошуки в даному напрямку будуть стосуватися шляхів її формування в навчально-виховному процесі початкової школи.

Використана література:

1. *Бахтеева С. С.* Формирование социальной компетентности в процессе обучения иностранному языку в ВУЗе экономического профиля: дис. канд. пед. наук / С. С. Бахтеева. – Казань, 2001. – 174 с.
2. *Гарашкина Н.* Диагностика профессиональной компетентности / Н. Гарашкина // Социальная педагогика. – 2003. – № 4. – С. 81-84.
3. *Гончарова-Горяньська М.* Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. / М. Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – № 7-8. – С. 71-74.
4. *Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного молодшого шкільного віку: монографія.* / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш.. – Луганськ: Атьма-матер, 2006. – 368 с.
5. *Зильберман С. В.* Формирование моральной компетентности студентов в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин: дис. ... канд. психол. наук. / С. В. Зильберман. – Красноярск, 2004. – 206 с.
6. *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник* / авт. – уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002. – 136 с.
7. *Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики)* / [Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочова С. Є.]. – К.: Видавництво “К. І. С”, 2004. – 112 с.
8. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник* / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) [та ін.]. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
9. *Малая О. Г.* Развитие социальной компетентности личности в условиях корпоративной культуры: автореферат дис. ... канд. психол. наук / О. Г. Малая. – М., 2005. – 23 с.
10. *Поніманська Т. І.* Основи дошкільної педагогіки: навч. посібник / Т. І. Поніманська. – К.: Абрис, 1998. – 448 с.
11. *Савченко О. Я.* Виховний потенціал початкової освіти / Олександра Яківна Савченко. – К.: СПД “Цудзинович Т. І.”, 2007. – 204 с.
12. *Хуторской А.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

А н н о т а ц и я

В статтє раскрыты существующие подходы к сущности социальной компетентности и раскрыты её особенности в условиях реализации компетентностного подхода в современной школе.

Ключевые слова: *социальная компетентность и компетенция, профессиональная компетентность, социальная зрелость, социализация, интерактивная учеба, гражданская компетентность.*

A n n o t a t i o n

This article expresses existed approaches to the essence of social competence and her peculiarities in conditions of realization competent approaches in the elementary school.

Keywords: *social competence and competence, professional competence, social maturity, socialization, interactive studies, civil competence.*